

Salzburg

Uitgeverij ANWB

Inhoud

Het belangrijkste eerst

blz. 4

Dit is Salzburg

blz. 6

Salzburg in cijfers

blz. 8

Wat is waar?

blz. 10

Kodakmoment

Middeleeuwen naast barok

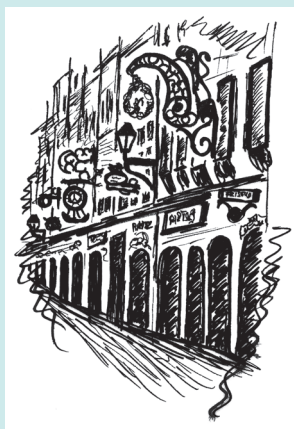
blz. 13

Het lekkerste souvenir

blz. 14

Spelvreugde centraal

blz. 16

Het kompas van Salzburg

15 manieren om je onder te dompelen in de stad

blz. 18

1

Symfonie in barok –
Dom en St. Peter

blz. 20

2

Duik in de stadsgeschiedenis –
DomQuartier en Neue Residenz

blz. 24

3

Door de oudste buurten –
rond de Alter Markt

blz. 28

4

Spektakel voor iedereen –
Festspielkwartier

blz. 32

5

Waar de paarden baadden –
westelijke Altstadt

blz. 36

6

Niet zonder dirndl –
Getreidegasse en Linzer Gasse

blz. 40

7

Amadeus, Amadeus –
Mirabellgarten en Makartplatz

blz. 43

8

Aan het water – **Kaiviertel en Steinviertel met Kapuzinerberg**

blz. 48

9

Meesterwerk van weerbaarheid – **Festung Hohensalzburg**

blz. 52

10

De rode draad – **Walk of Modern Art**

blz. 57

11

Van de tap – **een brouwerijtocht**

blz. 61

12

Cultuur hoog boven de Altstadt – **Mönchsberg**

blz. 64

13

Wandelen – **door het Nonntal naar Hellbrunn**

blz. 67

14

Vlakbij – **Untersberg en Großmain**

blz. 71

15

Aan de wieg van de welvaart – **zout- en Keltenstad Hallein**

blz. 74

Museumlandschap van Salzburg

blz. 78

Herinnering aan de Holocaust

blz. 81

Architectuur – modern/postmodern

blz. 82

Salzburg en de literatuur

blz. 83

Pauze, even rebooten

blz. 84

Overnachten

blz. 86

Eten en drinken

blz. 90

Winkelen

blz. 98

Uitgaan

blz. 104

Reisinformatie blz. 110

Hoe zegt u? blz. 114

Register blz. 115

Fotoverantwoording blz. 126

Colofon blz. 127

Herinner je je deze nog? blz. 128

Het belangrijkste eerst

Vrolijke feestdagen bij 38°C in de schaduw

Verrassing: in Salzburg kun je elke dag van het kerstgevoel genieten. Daarvoor ga je naar het nostalgisch ingerichte Weihnachtsmuseum (www.salzburger-weihnachtsmuseum.at). De opzet is zonder meer commercieel, maar kijk ook even in de gigantische winkel met kerststallen en kerstboomversieringen in Judengasse 11.

En nog een wauw-belevenis!

Je gaat lopend of met de lift naar de top van de Mönchsberg, je bemachtigt een tafeltje in het café-restaurant-Café Stadlalm en geniet bij een hartige goulash of een pannenkoek met rozijnen van het uitzicht. Het is zonder meer een fantastische belevenis (www.stadlalm.at).

Operaklanken zonder toegangkaartje

Om de grote opera-uitvoeringen mee te beleven heb je per se een duur toegangkaartje nodig. Op de Kapitelplatz zijn hartje zomer via een groot scherm en een hightech-geluidsinstallatie de hoogtepunten van het afgelopen seizoen te beleven, en dat helemaal gratis.

Op het dak van de universiteit

Als je in de richting van Hellbrunn gaat, kun je onderweg even een kijkje nemen bij het Unipark Nonntal. Een enorme glazen kubus laat zien dat men hier enthousiast investeert in het moderne onderwijs. Heel bijzonder is het dakcafé van de universiteit met een spectaculair uitzicht op de stadsheuvels. Café Unikum Sky, ma.-vr. 10-19, za. vanaf 8, juli-aug. tot 22 uur.

Walking Tourists

De beste manier om Salzburg te leren kennen, is nog altijd te voet. De binnenstad is heel overzichtelijk en je kunt al in een kwartier van de ene naar de andere kant lopen. Een auto is hier echt onhandig, want dan eist het verkeer alle aandacht op. Voor wie moe of slecht ter been is, rijden er volop bussen, met (bijna) overal haltes om in en uit te stappen.

Meer dan duizend jaar gastvrijheid

De oudste herberg van Europa kent een geschiedenis van meer dan twaalfhonderd jaar, maar is heus geen maffe, duistere tent met calorierijke traditionele kost. Het is echt een modern restaurant voor fijnproevers met een prachtige ambiance in barokstijl en bezielende Mozart Dinner Concerts. Hier is alleen het beste goed genoeg...

Kokette kost voor lekkerbekken

De Mozartkugel en Salzburger Nockerl kennen de meesten wel, maar Venusbrüstchen? Het recept voor deze heerlijke bonbon van chocolade in de vorm van een halve bol met een vulling van kastanje en noga en een speelse Amarena-kers bovenop zou dateren uit de tijd van de barok. In het Mozartjaar 1991 hebben de specialisten van Stranz & Scio een moderne versie gecreëerd. Sindsdien zijn ze bijzonder populair. Je kunt ze ook online bestellen via www.stranzundscio.com.

Ongegeneerde waterpret

In het park van Hellbrunn kun je je laten verrassen door het opspuitende water van de verborgen sproeiers (en flink nat worden) of daar gewoon bewust voor kiezen. Bij warm weer echt heerlijk!

The Sound of Music

Wie kent die film niet? Je kunt een trip maken naar de oorspronkelijke locatie van de filmopnamen of een tafel boeken voor The Sound of Music Dinner Show. De film kun je thuis later nog een keer zien.

Je kunt me geregeld vrolijk door de Altstadt zien rondsleutelen. Ook al woon ik eigenlijk in Wenen, die twee uur met de trein heb ik er graag voor over. Van de pracht van Salzburg krijg ik gewoon nooit genoeg.

Vragen? Ideeën?

Laat het me weten! Mijn adres bij de ANWB:

anwbmedia@anwb.nl

Dit is Salzburg

'Ik zweer bij mijn eer dat ik de Salzburgers niet kan verdragen; ik vind ze onuitstaanbaar.' Een eerste oriëntatie voor bezoekers van de stad aan de Salzach beginnen met een slechtgehumeurd citaat van de grootste zoon is misschien een beetje gewaagd en ook niet helemaal fair. Maar het is beslist waar dat Wolfgang Amadeus Mozart, nadat hij op bevel van de prins-aartsbisschop uit de dienst van Salzburg was ontslagen, steeds overhoop lag met de burgers van zijn geboortestad. Overigens gaat zijn klacht over de domheid en het conservatisme van de in klederdracht en loden jassen rondlopende inwoners, die zo nu en dan in het nieuws worden genoemd als het eeuwige cliché – te vergelijken misschien met de aanhoudende regen die hier aan de noordelijke rand van de Alpen ook niet altijd zo langdurig aanhoudt als wordt gezegd. In werkelijkheid zijn de meeste Salzburgers bijzonder gastvrij met een open blik naar de wereld. Hoe zouden hier anders meer dan anderhalf miljoen bezoekers een geweldige tijd kunnen beleven?

Tussen barok en zakelijkheid

We kijken allereerst naar de betoverende omgeving van architectuur en natuur: Dom, Residenz, Kollegienkirche, Schloss Mirabell en de talloze beelden en fonteinenvormen een veelzijdig ensemble tegen de imposante achtergrond van Mönchsberg, Festungsberg en Kapuzinerberg. Bij Salzburg denk je misschien eerst aan dit onvergetelijke stadssilhouet, de klederdracht, Mozartkugeln en drukbezochte Festspielen, ofwel een eiland van overdaad en barok levensgevoel te midden van het gewone leven van alledag. Maar als je alleen naar de architectuur kijkt, vergeet je gemakkelijk dat de stad ook ruimte biedt voor het leven en de economie van ruim 150.000 inwoners met heel andere, moderne facetten.

Een spilfunctie in Midden-Europa

Toen Oostenrijk op 1 januari 1995 toetrad tot de EU, stelde een invloedrijke econoom dat de stad Salzburg binnen de kortste keren de positie zou kunnen innemen van distributiecentrum voor een groot gebied in Midden-Europa tussen München, Wenen, Verona en Praag. Deze visie baseerde hij op concrete gegevens, en zijn voorspelling is inmiddels ook uitgekomen. Met de koopkracht van de Salzburgers is het sindsdien steeds beter gegaan, en het werkloosheidscijfer ligt ver onder het nationale gemiddelde. In de wereld van financiën en kredieten heeft de stad vanouds een spilfunctie, evenals in het vrachtverkeer. Ook als vestigingsplaats voor de industrie speelt de stad een respectabel deuntje mee met ongeveer 650 ondernemingen en meer dan 50.000 werknemers. Bovendien is Salzburg een belangrijke universiteitsstad met ruim 18.000 studenten, wat goed is voor een jonge en dynamische sfeer die op de toekomst gericht is. En de gastronomie, kunst en media bruisen van creativiteit. De vele restaurants, winkels, ateliers en hotels wekken de indruk van een moderne stad als een Parijs of Londen, maar dan gezelliger.

Bij een bezoek aan het museum op de Mönchsberg is het caféterras een aanrader.

De mooie kant van het leven

Voor deze al met al zeer gunstige situatie zijn tal van redenen te noemen: de ligging nabij de grens tussen Oostenrijk en Duitsland, een zeer goede infrastructuur, en bovenal de hoge kwaliteit van leven. Kijk bijvoorbeeld maar naar de veiligheid: die is voor een stad van deze omvang uitzonderlijk hoog. Dat is alleen al te zien aan de nonchalance waarmee de vele gegoede bezoekers uit Italië hier rondwandelen met hun bontjassen en juwelen. Ook met het milieu – lucht, water, de uitgestrekte bossen en weiden – is het hier zeer goed gesteld. En het culturele aanbod is hier natuurlijk het hele jaar door fantastisch. Om nog maar te zwijgen van het vuurwerk tijdens hoogwaardige evenementen gedurende de Festspiele in de zomer. Op een willekeurige dag in juli of augustus kun je bij de drie grote Festspielpodia, Festung, universiteit, Landestheater, Hellbrunn, Residenz en verder ook nog talloze kerken terecht voor allerlei sonates, symfonieën, divertimenti, aria's en ook nog tragedies en komedies. Als je dan op zo'n echte Salzburgse dag te midden van al die vriendelijk gestemde bezoekers van de Festspiele een wandeling in de door schijnwerpers verlichte Altstadt maakt, krijg je misschien zin om ergens in een gemoedelijk restaurantje te genieten van de Salzburger Nockerln. Op zo'n moment is het volkomen duidelijk waarom elk jaar tienduizenden bezoekers hierheen trekken om dit ritueel gezamenlijk te vieren. Dan is het misschien ook wel verleidelijk om je voor te stellen dat Mozart op een avond van de Olympus van de Muzen afdaalt en hoogstpersoonlijk op het Humboldt-Terrasse op de Mönchsberg uitkijkt over alle bedrijvigheid. Zou hij ondanks alle ergernis over de domheid van de burgers van Salzburg soms toch bij het zien van de charme van de stad en haar bezielde muziek de wereld een vrolijke knipoog geven?

Salzburg in cijfers

1

euro kost de eenmalige aanmelding voor het onbeperkte gebruik van de dienst van Citybike.

12

keer heeft de belangrijkste voetbalclub van de stad de nationale titel gewonnen. Negen keer (waaronder met de Nederlandse trainer Co Adriaanse) sinds de club in 2005 werd herdoopt in FC Red Bull Salzburg.

18

euro kost het om je auto een dag in de Altstadtgarage te parkeren.

22

gram weegt de enige echte Original Salzburger Mozartkugel, waarvan in de banketbakkerij Fürst elk jaar zo'n drie miljoen stuks met de hand worden vervaardigd.

45

procent van alle stemmen kreeg de sinds 1999 als burgemeester actieve sociaaldemocraat Heinz Schaden bij de laatste verkiezingen in maart 2014.

141

dagen in het jaar valt er neerslag in de vorm van regen of sneeuw in Salzburg – een gemiddelde dat bijna 60 procent hoger is dan in Wenen.

184

kilometer aan fietspaden ligt er in de stad.

202

jaar geleden viel de stad Salzburg met de omliggende streken definitief toe aan Oostenrijk.

204

hotels en pensions zijn in Salzburg beschikbaar voor bezoekers om te overnachten.

3511

medewerkers zetten zich in voor de Salzburger Festspiele in juli-augustus. De rest van het jaar zijn ruim tweehonderd personen hiervoor werkzaam.

8000

euro en vaak meer moet je inmiddels per vierkante meter neerleggen voor een nieuwe luxewoning op een toplocatie.

152.083

inwoners telde stad op 1 januari 2016.

1.554.090

bezoekers ontving de stad in het jaar 2015.

259.018
bezoekers kwamen er in
de zomer van 2016 naar
de Festspiele.

Wat is waar?

De binnenstad van Salzburg is gemakkelijk en goedkoop te verkennen – gewoon te voet. Ondanks de belangrijke historische positie en moderne dynamiek is deze metropool aan de Salzach aangenaam overzichtelijk gebleven. De centrale wijken aan weerszijden van de rivier kun je al in ruim twintig minuten doorkruisen.

De prachtige binnenstad

Het 'hart van het hart van Europa' noemde de Oostenrijkse schrijver Hugo von Hofmannsthal Salzburg, de hoofdstad van de gelijknamige bondsstaat. Naast deze strategische ligging getuigt de aanleg van de stad aan weerszijden van de rivier van een harmonieuze combinatie van stedenbouw en natuur. De **Altstadt op de linkeroever** (🏰 F/G 6/7) met de Dom en de twee Residenten in het midden vormt de culturele uiting van een barok levensgevoel en is op zich al een uniek kunstwerk. Dit prachtige deel van de stad, dat in een groot deel van het centrum overigens in architectuur ook nog middeleeuws aandoeft, ligt aan de voet van de imposante rotsachtige Mönchsberg. Deze wijk omvat ook de drie grote theaters waar elk jaar de Festspiele worden gehouden. De Altstadt bracht niet alleen een Wolfgang Amadeus Mozart voort, maar is een bron van inspiratie voor kunstenaars uit de hele wereld.

Op de rechteroever

Een vergelijkbare mengeling van weelderige barok en sobere middeleeuwse stijl, zij het in een wat beperktere omvang, is te vinden in de **Altstadt op de rechteroever** (🏰 F/G 5/6). Hier wandel je door de pronkkamers van het lustslot Mirabell van de prins-aartsbisshop met een elegant park. Van het aangrenzende Mozarteum is het niet ver naar het woonhuis van Mozart. Iets verderop kom je in de Linzer Gasse, de sfeervolle tegenhanger van de beroemde Getreidegasse op de linkeroever. Vlakkbij zijn de door Fischer von Erlach

ontworpen Dreifaltigkeitskirche en het Sebastiansfriedhof met tal van fraaie grafmonumenten te bewonderen.

De andere wijken

De stad is onderverdeeld in ruim twintig wijken. Aan de Altstadt op de linkeroever van de Salzach grenzen de voorsteden **Nonntal** (🏰 G-J 7-9) en **Mülln** (🏰 E 5-6), waarvan de geschiedenis eveneens teruggaat tot de vroege middeleeuwen. Omstreeks 1900 werd de stad uitgebreid met ten westen van de Altstadt de wijk **Riedenburg** (🏰 E 7) en op de plek van de gesloopte verdedigingswerken in het noorden de wijk **Andrä**, ook wel **Neustadt** (🏰 F/G 5) genoemd. De voormalige dorpen **Maxglan** in het westen, **Liefering** in het noordwesten, **Gnigl** in het oosten en **Morzg** in het zuiden werden tussen de twee wereldoorlogen aan de stad toegevoegd. Een echte hotspot van eigentijdse cultuur is de wijk **Lehen** (🏰 D/E 4), met instellingen als Literaturhaus, Fotohof en Stadtbibliothek. Sinds 1950 is **Salzburg-Süd** (🏰 H/J 8/9) de recentste uitbreiding, waar de wijken Herrnau, Josefiu en Alpensiedlung zijn aangelegd. Van diezelfde tijd zijn de andere stadsdelen langs de buitenrand, die op veel plaatsen zijn versmolten met omliggende buurgemeenten als Anif of Grödig tot een aangesloten agglomeratie. Buiten deze nieuwe woonwijken, maar nog steeds binnen de stadsgrenzen van Salzburg, liggen de groengebieden **Gaisberg** in het oosten, met aan de noordkant **Heuberg**, en in het zuiden **Hellbrunn** met zijn charmante en befaamde slot.

Romantische vergezichten

Zijn weergalozе charme dankt Salzburg niet in de laatste plaats aan de vele bergen en heuvels. Ze maken een wandeling door de stad overzichtelijker, omdat je steeds weer uitzicht hebt over de stad. Een of twee 'toppen' van deze heuvels beklimmen is wel een aanrader. Bovendien wordt de weg naar de top aanzienlijk vergemakkelijkt door een kabelspoorweg of een lift. Voor een klassiek panoramisch uitzicht over Salzburg is het **Humboldt-Terrasse** (W kaart 2, A/B 2) een uitgelezen plek. De Berlijnse natuurkenner en ontdekkingsreiziger Alexander von Humboldt riep op dit uitkijkpunt op de Mönchsberg boven de Klausentor in 1798 enthousiast uit dat het uitzicht vanaf deze plek over de Altstadt tot de allermooiste op aarde behoorde. Nauwelijks minder schilderachtig is het uitzicht over de daken met torens en koepels vanaf de **Hettwerbastei** (W kaart 2, D 3) op de westelijke top van de Kapuzinerberg. Voor een fraai uitzicht

in zuidoostelijke richting moet je op de **Nonnberg** (W kaart 2, D/E 5) zijn, bij voorkeur op het voorplein van de Stiftskirche. Een nog weidser uitzicht, dat ook nog 360° in het rond is, heb je op de top van de **Hohensalzburg** (W kaart 2, D 5/6).

Pittoreske omgeving

Ook de omgeving van de stad is zeer aantrekkelijk en is zeker de moeite waard voor een uitstapje: voor een echt berggevoel kun je bijvoorbeeld een tocht maken naar de bijna 2000 m hoge **Untersberg** (W kaart 3, A 3) aan de grens met het Duitse Beieren. Het hoogste punt binnen de stadsgrenzen, te bereiken via een weg die over de Gaisberg omhoogloopt, is de 1288 m hoge **Gaisbergspitze** (W kaart 3, B 2). De omgeving van Salzburg behoorde tot de eerste industriële regio's ter wereld. De Kelten wonnen bij **Hallein** (W kaart 3, B 3) al 2500 jaar geleden zout. Zeker een bezoekje waard voor cultuurliefhebbers. In **Salzwelten** (W kaart 3, B 3) kun je over glijbanen van mijnwerkers omlaagsuizen.

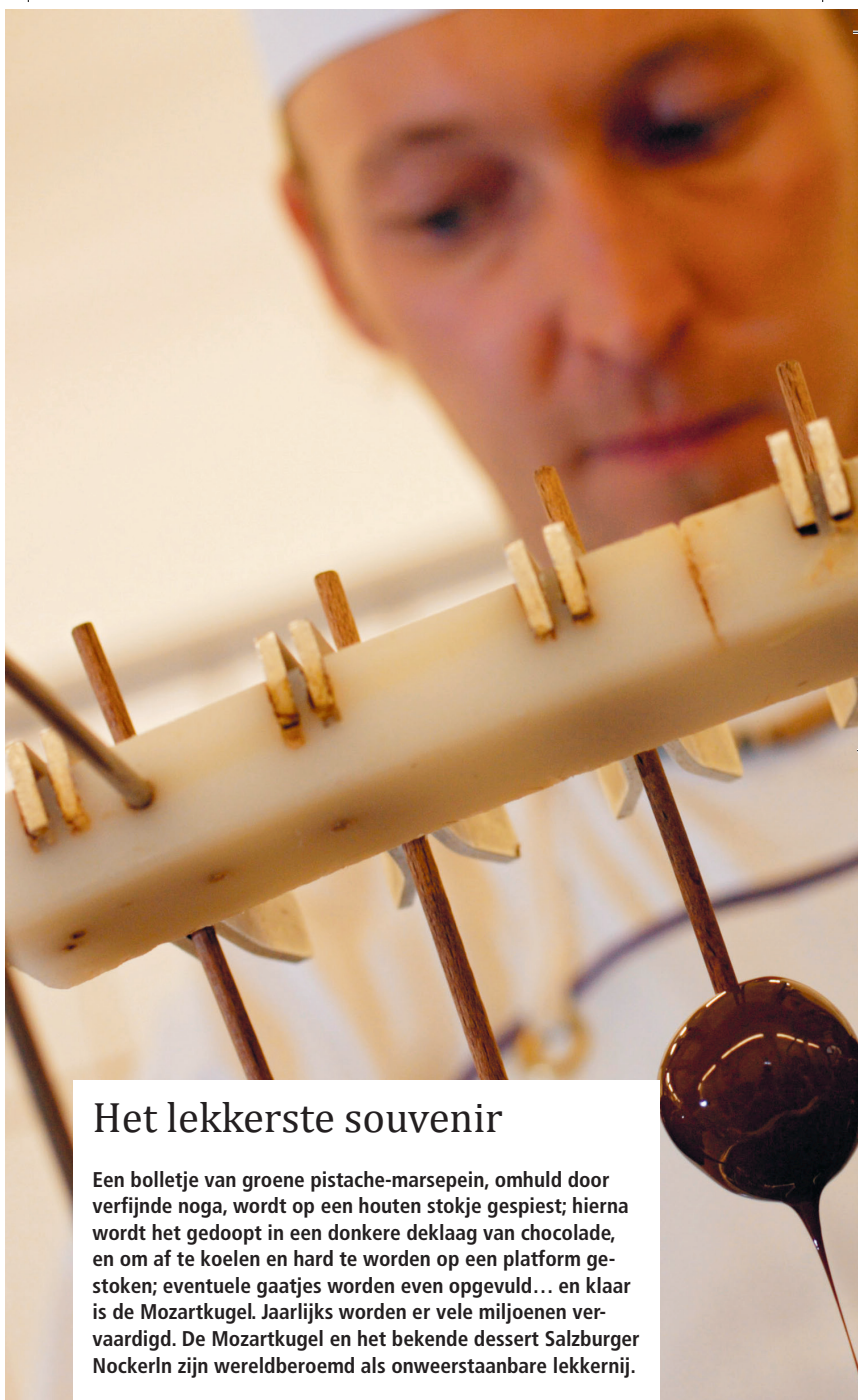
Kodakmoment

Middeleeuwen naast barok

Zijn wereldberoemde silhouet dankt Salzburg aan een aartsbisschop, ene Wolf Dietrich. Ruim vierhonderd jaar geleden veranderde hij het centrum van de oude stad in een stadslandschap in de stijl van de vroege barok met een Italiaans tintje. Maar niet minder fascinerend is het netwerk van straatjes, binnenplaatsjes en huizen met een doorgang dat toentertijd aan de sloop ontkwam. De Getreidegasse (foto) is nu een van de hoogtepunten bij een wandeling door de stad. Juist de mengeling van smal en breed, sobere eenvoud en weelderige rijkdom maakt de stad zo interessant.

Het lekkerste souvenir

Een bolletje van groene pistache-marsepein, omhuld door verfijnde noga, wordt op een houten stokje gespiest; hierna wordt het gedoopt in een donkere deklaag van chocolade, en om af te koelen en hard te worden op een platform gestoken; eventuele gaatjes worden even opgevuld... en klaar is de Mozartkugel. Jaarlijks worden er vele miljoenen vervaardigd. De Mozartkugel en het bekende dessert Salzburger Nockerln zijn wereldberoemd als onweerstaanbare lekkernij.

Spelvreugde centraal

Het grootste deel van het jaar is de Residenzplatz een plek met alleen paardenkoetsen en toeristen. Maar zo nu en dan, zoals op Rupertikirtag in september, bij liveconcerten of als grote beeldschermen worden opgesteld tijdens voetbalwedstrijden, gaat het echt los op het oude plein midden in de Altstadt. En dat gebeurt ook hartje winter, tijdens de Christkindlmarkt, bij het grote oudejaarsfeest of als aankomende ijshockeysterren op de puck jagen.

Het kompas van Salzburg

#2

Duik in de stads-
geschiedenis –
**DomQuartier en
Neue Residenz**

#3

Door de oudste
buurten – **rond
de Alter Markt**

#1

Symfonie in barok –
Dom en St. Peter

IN HET
OUDE
CENTRUM
VAN DE
MACHT

*Mozarts
woonkamer*

Het religieuze hart
van Salzburg

WAAR BEGIN IK?

#15

Aan de wieg van de
welvaart – **zout- en
Keltenstad Hallein**

Over de
glijbaan
naar de
onderwereld

Het
uitzicht
van een
gier

#14

Vlakbij – **Untersberg
en Großgmain**

VOLLOP WATERPRET

*Inspirerend
en groen!*

#13

Wandelen – **door
het Nonntal naar
Hellbrunn**

#12

Cultuur hoog
boven de Altstadt –
Mönchsberg

15 manieren om je onder te dompelen in de stad

4

Spektakel voor iedereen –
Festspielkwartier

5

Waar de paarden
baadden – **westelijke
Altstadt**

CULTUUR
voor
het VOET-
LICHT

Genieten met alle
zintuigen

6

Niet zonder dirndl –
**Getreidegasse
en Linzer Gasse**

Van klederdracht
tot Red Bull World

7

Amadeus, Amadeus –
**Mirabellgarten
en Makartplatz**

NAAR
**HEMELSE
HOOGTEN**

AAN DE OVERKANT
VAN DE RIVIER

8

Aan het water –
**Kaiviertel en
Steinviertel met
Kapuzinerberg**

Over
KATTEN,
STIEREN
en onbuigzame
aartsbisschoppen

9

Meesterwerk van
weerbaarheid –
**Festung
Hohensalzburg**

BIER IS
NUMMER
EEN

Eigentijdse kunst
in de openlucht

11

Van de tap – een
brouwerijentocht

10

De rode draad –
Walk of Modern Art

1

Via de smalle straatjes van de Altstadt kom je bij de Dom. Pas vlak voor het godshuis komt er ruimte vrij aan de zuidzijde ervan (foto) op de Kapitelplatz. Om ruimte voor de Residenzplatz aan de noordzijde te maken liet aartsbisshop Wolf Dietrich von Raitenau vijfenvijftig woonhuizen slopen.

Symfonie in barok – Dom en St. Peter

Het theatrale karakter van de met talloze standbeelden getooide Domgevel heeft een geweldige omlijsting van de imposante koepel en de twee torens. Waarom zou je dus niet een wandeling door de stad beginnen op de Domplatz? Bovendien is het vierkante plein met de Mariazuil in het midden niet alleen het spirituele maar ook het geografische centrum van de Altstadt op de linkeroever en gemakkelijk te bereiken.

Het 'Duitse Rome' luidde de bijnaam van Salzburg tot in de 19e eeuw. Die naam berustte op de combinatie van voorname barokarchitectuur en politieke macht van de geestelijkheid. Het grote symbool van de laatste was de Dom. Hoe ver de wortels van het katholicisme terug in het verleden grijpen, is met name te zien aan de St. Peter, een van de oudste kloosters in Europa.

Oude oorsprong

De muren van de oudste kathedraal van het huidige Oostenrijk staan op de resten van een driebeukige basiliek die de Ierse missionaris Virgilius als een van de eerste bisschoppen van Salzburg in 774 inwijdde. Een andere kathedraal uit de 12e eeuw werd door brand verwoest in 1598. De huidige **Dom 1** werd in de periode 1614-1628 gebouwd in de tijd van prins-aartsbisschop Markus Sittikus, die de opdracht hiervoor gaf aan de hofbouwmeester Santino Solari uit Noord-Italië. Zo ontstond de eerste barokkerk ten noorden van de Alpen. De Dom is gewijd aan Sint-Rupert en Virgilius. Het gebouw is 101 m lang, de koepel is 79 m hoog en de centrale beuk met tongewelf is 32 m hoog. De twee torens reiken tot 81 m.

Het interieur van het monumentale bouwwerk is anders dan de vrij duistere vestibule licht en helder en rijkelijk voorzien van stucwerk; het biedt plaats aan meer dan tienduizend gelovigen. Het oudste pronkstuk is de op vier leeuwen rustende bronzen doopvont (1321). Andere kostbare objecten, zoals die uit de voormalige aartsbisschoppelijke Kunst- en Wunderkammer, zijn nu te bewonderen in het Dommuseum in het DomQuartier (► blz. 24).

Pracht en praal

Vanaf de Domplatz wandel je in westelijke richting onder de boog van een vleugel van de Residenz door naar de Franziskanergasse. Aan het zuidende hiervan zie je na ongeveer 100 m achter een poort een van de eerste kloosters in Midden-Europa, de **Benediktiner-Erzabtei St. Peter**. Het grootste deel van het complex, met kruisgang en kapittelhof, is omstreeks 696 gebouwd door Sint-Rupert; helaas is dit niet voor publiek toegankelijk. Je kunt wel de hele dag door op eigen gelegenheid een kijkje nemen in de hoog-romaanse **Stiftskirche 2**. Een deel van de toren stamt uit het midden van de 9e eeuw, de vieringskoepel is duidelijk een product van de barok. De helm van de toren is daarentegen rococo. Het driebeulige interieur achter een fantastisch bewerkt gietijzeren hekwerk is tweemaal verbouwd in barokstijl. Interessant te midden van al deze pracht van stucwerk en fresco's zijn ook de vele grafstenen en grafschriften, en verder de meer

Wie ooit de opening van de Salzburger Festspiele heeft meegemaakt, zal het niet snel vergeten. Je zit op een zwoele zomeravond op een tribune voor de prachtige gevel van het imposantste godshuis van Salzburg, de Dom. Klokken luiden, duiven fladderen, vanaf de vesting hoog daarboven doet de man met de zeis zijn oproep *Je – der – ma – a – a – ann!* En wanneer dan beneden op het podium de levensgenieter uit Hugo van Hofmannsthal's mysterieus spel *Jedermann. Das Spiel vom Sterben des reichen Mannes* uiteindelijk de genade ervaart, is de toeschouwer onwillekeurig onder de indruk. Max Reinhardt wist al precies waarom hij in de zomer van 1920 de eerste Festspiele liet beginnen met het toneelstuk van Hofmannsthal.

#1 Dom en St. Peter

INFO EN OPENINGSTIJDEN

Dom 1: tel. 0662 804 70, www.salzburger-dom.at, ma.-za. jan.-feb., nov. 8-17, mrt.-apr., okt., dec. tot 18, mei-sept. tot 19, zon- en feestdagen vanaf 13 uur, gratis; gratis rondleiding: juli-aug. bijna dag. 14 uur, dec. ma., wo., vr. 17.45 uur, trefpunt: vestibule van de Dom.

St. Peter 2: tel. 0662 844 57 60, www.stift-stpeter.at; Stiftskirche: dag. 8-12, 14.30-18.30 uur; kerkhof: apr.-sept. dag. 6.30-19, 's winters tot

Uitneembare kaart: 2, C-D 4-5

18 uur; catacomben: mei-sept. dag. 10-18, okt.-apr. tot 17 uur, € 2; kloostertwinkel: ma.-vr. 10-18, za. tot 17 uur.

EVENEMENTEN

Het hele jaar door, maar hartje zomer vaker, worden in de Dom concerten van religieuze muziek gegeven (begin 18.30 uur), juli-augustus 's middags ook een orgelconcert (info en kaartjes: www.dommusik-salzburg.at).

ETEN EN DRINKEN

Het oudste restaurant van Europa is de **Stiftskeller 1** (tel. 0662 841 26 80, www.stpeter-stiftskeller.at, driegan-genmenu € 41,90). Onderweg van het kerkhof naar de Kapitelplatz zie je een mooi waterrad. Het drijft onder andere de steenmolen van de **Stiftsbäckerei 2** aan. Hier kun je een stuk in de houtoven van natuurlijk zuurdesem gebakken St.-Peterer-Brot kopen. Als je vroeg bent, kun je bekijken bij het bakken (ma.-di., do.-vr. 7-17, za. 7-12 uur).

dan twintig altaarschilderijen van de Oostenrijkse kunstenaar Martin Johann Schmidt, alias Kremser Schmidt, en zijn leerlingen.

Aansluitend kom je in de **Äußere Stiftshof 3**. Deze is getooid met een fontein in de vorm van een zeshoekige viskaar van marmer, de Petersbrunnen. In de zuidoosthoek nodigt de **Stiftskeller St. Peter 1**, vermoedelijk het oudste restaurant van Europa, uit voor een hapje en een drankje. Het restaurant wordt al in een document van begin 9e eeuw genoemd. Het biedt een uitstekende keuken en sfeervolle diners met een concert.

Spirituele afsluiting

Het **Petersfriedhof 4**, een oase van rust in de schaduw van de Mönchsberg, is met zijn arcaden van graven en smeedijzeren kruizen vast en zeker een van sfeervolste begraafplaatsen ter wereld. In de loop der eeuwen wilden veel prominente burgers van Salzburg, van Michael Haydn en Mozarts

De Dom van Salzburg.

Vers uit de houtoven: Stiftsbäckerei St. Peter.

zus Nannerl tot de architecten Santino Solari en Clemens Holzmeister, hier hun laatste rustplaats hebben. Historisch interessant zijn de zesdelige, omstreeks 1660 door een onbekende meester op de muur van de gemeentebegraafplaats geschilderde **Dodendans** 5 (in de zuidwesthoek) en de enigszins verwarrend als 'catacomben' betitelde **Grotkapellen**. Deze kapellen zijn via in de loodrechte rotswand uitgehouwen trappen te bereiken en werden al in de 3e-4e eeuw door vroege christenen gebruikt als plaatsen voor samenkomsten en erediensten.

→ OM DE HOEK

Aan het 'tweede hof', tussen het Toscaninihof en het centrale hof van St. Peter, staat het benedictijnse **Kolleg** 6. Dit gebouw, waarin ook een gastenverblijf is ingericht, is een ondergeëerd juweel van architectuur uit midden jaren twintig. Het draagt de signatuur van de gerenommeerde architect en ontwerper Peter Behrens. De gevelfresco's zijn van de hand van Anton Faistauer, in de vrij toegankelijke foyer Jakob Adlhart is het expressionistische crucifix een geweldig stuk houtsnijwerk van lindenhout.

Het **Almkanal** voorziet Salzburg al sinds de middeleeuwen van water voor huishoudelijk gebruik, voor gebruik in landbouw en industrie, en om branden te blussen. Vanaf dit kanaal dat water aanvoert uit de Königssee, groef men in de 12e eeuw door de Mönchsberg watergangen naar de Salzach. Bij de oostelijke ingang van het Petersfriedhof zie je deze oudste watergangen van Midden-Europa. Naast het dalstation van de Festungsbahn kreeg het kanaal een artistieke vormgeving met toelichtende teksten. Tijdens de jaarlijkse herstelwerkzaamheden in september zijn delen van het onderaardse traject van de watergangen te bezichtigen in het kader van een rondleiding. Warme kleding, rubberlaarzen en zaklantaarn niet vergeten! www.almkanal.at, www.stiftsarm.at, Duur ca. 60 minuten, begin dag. 8 uur, trefpunt bij het sluiswachtershuisje in de Brunnhausgasse in Nonntal, aanmelding via tel. 0699 13 79 03 10, € 8.

2

Duik in de stads- geschiedenis – **DomQuartier en Neue Residenz**

De representatieve voormalige ambtswoningen van de heerser van Salzburg vormen nu de kern van het museumlandschap van Salzburg. Diverse collecties, het nieuwe DomQuartier, de pronkzalen, als kostbare curiositeit het Panorama Museum geven hier een beeld van de plaatselijke kunst en geschiedenis.

De Residenzbrunnen van marmer uit de Untersberg is de grootste fontein in barokstijl van Midden-Europa. Via twee platte schalen die door barokfiguren worden gedragen klatert het water in een groot veelhoekig bassin.

‘Salzburg heeft de genade beleefd om niet voor strijd en oorlog te worden gebouwd zoals de meeste Europese steden, dicht opeengepakt binnen een gordel van muren – altijd was er voor de stem in haar ziel een ruimte vrij, altijd kon ze zingen en vibreren...’ De vibraties waarover de auteur Stefan Zweig, die hier lange tijd woon-

de, schreef, zijn nog goed te bespeuren op de Residenzplatz. Dit plein heeft talloze interessante details te bieden, zoals de gevels en de torens van de kleine Michaelskirche aan de noordkant (► blz. 29), de Dom aan de zuidkant, de Alte Residenz aan de westkant met de Neue Residenz ertegenover.

Eerst even diep ademen

Richt vervolgens je aandacht op de kolossale **Residenzbrunnen 1** in het midden van het plein, waar te midden van atleten, paarden en dolfijnen in vroege barokstijl 's zomers diverse waterstralen spuiten. Na al deze prachtige staaltjes van bouw- en beeldhouwkunst ben je misschien wel even toe aan nieuwe energie in het koffiehuis bij de **Manner Shop 1**, de befaamde producent van zoetwaren uit Wenen. En dan is het moment gekomen om nogmaals de aandacht te laten gaan naar de belangrijkste aartsbisschoppen en hun stedenbouwkundige activiteiten. Wolf Dietrich von Raitenau, de bouwer van de Residenz en Schloss Mirabell, liet omstreeks 1600 de helft van het middeleeuwse centrum van de stad slopen om de huidige open ruimte te creëren. Een generatie later gaf Markus Sittikus von Hohenems opdracht tot de bouw van de Dom en Schloss Hellbrunn. En graaf Johann Ernst von Thun was de opdrachtgever van de beroemde bouwmeester J.B. Fischer von Erlach.

Enthousiaste sprong in het diepe

Langs de paardenkoetsen wandelend betreedt je het vroegere aartsbisschoppelijke paleis, ofwel de Alte Residenz. De voormalige ambtswoning van de Salzburgse heerser is een complex rond drie binnenplaatsen met honderdtachtig zalen en vertrekken. De oorsprong van het gebouw gaat wel zo'n negenhonderd jaar in de tijd terug. De huidige vorm dankt het aan diverse verbouwingen en uitbreidingen van de 17e tot in de 19e eeuw. Sinds 2014 is het hele complex, dat daarbij werd omgedoopt tot **DomQuartier 2**, in het kader van een rondleiding voor publiek toegankelijk. Vervolgens kom je aan de westzijde van het plein via een portaal op het erehof, de belangrijkste binnenplaats, met de Herkulesbrunnen. Via een brede trap ga je naar de **Carabinierisaal** op de tweede verdieping.

De poortgebouwen links en rechts van de voorgevel van de Dom kaderen het voorplein in. Als je van de Residenzplatz of de Kapitelplatz naar de Dom gaat, ga je eerst onder de bogen van deze gebouwen door voordat je bij het hoofdportaal komt. In het noordelijke poortgebouw zijn een kleine souvenirwinkel en het Domgrabungsmuseum (► blz. 79) ondergebracht.